

OPONENTSKÝ POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor: Karel Bělohávek
Název práce: Pohyb existence u Jana Patočky
Oponent: Ivan Chvatík
V Praze dne: 20. srpna 2008

Bakalářská práce Karla Bělohávka je od začátku do konce velmi zasvěceným pokusem „přehlédnout“, jak on říká, Patočkovu pojetí lidské existence jako pohybu. Velmi výstižně a přehledně exponuje Patočkovu dobrodružnou úsilí vytvořit na ramenou svých velkých předchůdců a učitelů a v diskusi se svými vrstevníky vlastní pojetí fenomenologie, které by zachovalo z jejich myšlenkového odkazu vše hodnotné, ale zároveň kriticky demaskovalo a odmítlo to, co se mu v tomto odkazu jeví neudržitelným, popřípadě dotáhlo myšlenky, které podle jeho názoru uvízly v půli cesty.

Autor práce velmi přehledně člení svůj text na úvod, pět částí a závěr a lze s uspokojením konstatovat, že toto členění plně odpovídá obsahové náplni jeho studie.

V první části brilantně předvádí, že se bezpečně orientuje v problematice Heideggerova existenciálního pojetí lidského bytí, aby bylo jasné, co má na mysli, když později hovoří o Patočkově navazování a kritice, především pokud jde o problém autenticity existence a s touto problematikou spojeného tématu přirozeného světa, resp. tematiky tělesnosti, intersubjektivit a světa vůbec.

V druhé části Karel Bělohávek v přiměřené míře rekapituluje Patočkovy interpretace Aristotela, aby mohl ve třetí části předvést, že chceme-li pochopit, jak to Patočka se svou naukou o třech pohybech existence vlastně myslí, je zapotřebí nejvíce sil nasadit tam, kde mluví o radikalizaci Aristotelova pojetí pohybu. Bělohávkova expozice problematiky je velmi výstižná, a dokonce se zdá, jako by chtěl podat odpověď na onu otázku, s kterou si badatelé dosti neúspěšně lámou hlavu od té doby, co Patočka svůj požadavek radikalizace Aristotelova pojetí pohybu poprvé zveřejnil, totiž jak lze mluvit o pohybu jako o uskutečňování možností a zároveň odmítat, že by to byly možnosti substanciálně staticky pojatého substrátu. Otázka je na str. 33 formulována správně: „Jak se konkrétně má odehrávat udržování jednoty v pohybu samém?“ Není však jisté, že na ni byla podána odpověď, i když to tak na straně 36 skoro vypadá, když je řečeno: „Možná, že právě v tomto dvojím smyslu našich pohybů máme před sebou klíč k Patočkově myšlence jednoty pohybu bez substrátu.“ O jaký „dvojí smysl“ se jedná? Podle Bělohávka to není „dvojitost“, na niž upozorňoval kdysi Petr Rezek, totiž jeden pohyb, v němž se možnosti zakládají, a jiný pohyb, v němž se pak uskutečňují (str. 34), nýbrž „jednota možnosti, již jsme, a možnosti, již se chápeme a kterou v konkrétní situaci realizujeme“ (str. 36). Ale co to je „možnost, již jsme“, narozdíl od „možnosti, již se chápeme“? Tento rozdíl přece Aristoteles dobře zná a v třetí kapitole deváté knihy *Metafyziky* přesvědčivě předvádí, že aby mohl mít pojem možnosti vůbec nějaký smysl, je zcela nezbytné tento rozdíl zachovat. (Je to ten známý rozdíl mezi schopností houslového virtuóza, který momentálně nehraje, a realizací této schopnosti při hře.) Tyto dvě podoby možnosti nelze tedy ztotožnit, přestože Patočkovy formulace k tomu často jakoby nabádají. I Bělohávkem citovaný Renaud Barbaras se těmito formulacemi, zdá se, nechává zmást a mluví o paradoxu (str. 33). Ale paradox přece mizí, když do problematiky přibereme Heideggerův pojem fakticity. Bělohávek o tomto pojmu sice vzápětí mluví (str. 36 n.), ale nikoli v tom smyslu, v jakém si myslím, že je to zapotřebí. Je přece třeba vytěžit Patočkovu přirovnání lidského bytí k aktuálně hrané melodii (str. 33), i když i toto přirovnání je vlastně

také zavádějící. Vhodnější by snad bylo mluvit o nějaké opravdu zcela nepřipravené jazzové improvizaci, o jakémsi jamování. Nestačí totiž, aby „každý tón byl částí něčeho přesahujícího co tvoří smysl skladby, co zde však od začátku není v hotové podobě, nýbrž v každém jednotlivém prvku je jen připravováno,“ jak říká Patočka (str. 33). Tak je to u předem hotové hudební skladby. Ale lidský život se neodvíjí jako předem napsaná skladba. Tak jako při jamování je přece i celkový smysl jednotlivého lidského existování průběžně proměňován v reakci na nepředvídané zásahy zvenčí (od partnerů hrajících na jiné nástroje), ale vždy nějak v souladu s fakticitou toho, co již bylo uskutečněno, ať už v oblasti tělesnosti, společenského postavení, či duševního rozhledu atd., atd. Nemá-li se improvizace úplně zhatit, neboli nemáme-li zemřít, jsme nuceni tuto jednotu neustále obnovovat, aniž by to znamenalo udržování nějaké statické neměnnosti téhož. Naopak. To, co je takto neustále samo sebou, je stále jiné a jiné, protože je to, jak říká Patočka, „něco, co zde dosud není a co může dané do sebe přijmout a vytvořit z něho jednotný smysl“ (str. 33). Je ovšem třeba zdůraznit, že řekneme-li, že je to něco, co zde ještě není, neznamená to, že to tu někdy bude. V tom smyslu, v jakém to tu dosud není, totiž jako nehybná věc, kterou si mohu po libosti prohlížet, to tu také nikdy nebude. Je to tu „pouze“ právě „jen“ jakožto lidská bytost, která je sama sebou tak, že v předběhu před svou neustále narůstající fakticitou přijímá tuto fakticitu chtě nechtě za vlastní, neboť jedině z ní čerpá své možnosti. K této fakticitě však v jistém smyslu patří celý svět. Ten však je nám všem společný. Naše vlastní je jen fakticita našeho těla. A zde tedy vysvítá ontologická důležitost tělesnosti, která je v dalším bělohlávkově textu správně zdůrazněna. Pohybem existence by pak bylo toto jakési ontologicky-hermeneutické kroužení, které by sice nebylo podloženo nějakým setrvalým substanciálním substrátem, ale kde by Aristotelův požadavek substrátu byl přece jen splněn, ovšem jen v jakémsi diferenciálním smyslu. Substrátem pro jednotlivé uskutečňování možnosti, jíž se momentálně chápeme, by byl momentální stav fakticity.

Co zde mate, jak interpreti včetně Karla Bělohlávka konstatují, je Patočkova řeč o „celkovém životním pohybu“. Na straně 35 cituje Bělohlávek Patočku, že: „Celkové pohyby souvisí s tím, že náš život na světě je stálou cestou“. Kupodivu necituje další větu, kde Patočka říká, že „Celkové pohyby lze definovat jejich smyslem a z něho vyplývající linií, kterou opisují“. Co to ale znamená jiného, než že problém substrátu zde Patočka vůbec neklade, že je pro něj jaksi vyřešen v předchozím, že se zde mluví o „nás samých“ jako o něčem samozřejmém, co tuto linii celkového pohybu opisuje...

Nebudu se již dále pokoušet o rozhovor s Bělohlávkovou prací. Chtěl jsem jen naznačit, že jeho práce má tak vysokou úroveň, že přímo provokuje k detailnímu rozboru, či spíše k důkladnému rozhovoru o věci samé. Je výborně napsaná velmi čtivým a srozumitelným jazykem a jednotlivé části práce na sebe přímo dramaticky navazují. Dokonce bych řekl, že tato práce podstatně překračuje nároky, které jsou na bakalářskou práci kladeny.

Jedinou výhradu bych snad měl pokud jde o nadměrné používání sice gramaticky dovolených, ale nikoli povinných čárek ve větách. Několik překlepů a podobných maličků jsem v textu přímo vyznačil.

Chtěl bych proto práci doporučit k přijetí a hodnotím ji jako výbornou.